

TUSIAD

“Yapısal Sorunlar Perspektifinden Verimlilik ve Gıda Enflasyonu” Konferansı Açılış Konuşması Sayın Faruk ÇELİK, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı

- Her alanda bilgiyi üreten, bilgiyi kullanan ve teknolojiye dönüştüren bir kamu özel birlikteliğine ihtiyaç var.
- Dünya su sorunu ile karşı karşıya, 80 ülkede su kısıtı var. 34 ülke de gıdaya erişimde sorunlarla karşı karşıya. Önümüzdeki dönemde çatışma alanlarının başında su ve gıda konusu olduğunu görmek için kahin olmaya gerek yok.
- Dünya nüfusu artıyor, dünya nüfusu 7.5 milyara dayanmış durumda. Dünyada herkesi besleyecek gıda ortamı da var ancak adaletsiz paylaşım ve israf yüzünden bir tarafta sefaletin bir tarafta da sefahatin yaşandığını hepimiz biliyoruz.
- 1 milyar insan yoksullukla karşı karşıya, 850 milyon ise açlıkla karşı karşıya. Açlıkla karşı karşıya olanların oranı dünya nüfusunun %11'i. Diğer taraftan yılda 1.4 milyar ton gıda israfı gerçekleştiriliyor.
- Gıda ihtiyacı nüfustan fazla bir şekilde artıyor.
- Gıdanın temel kaynağı toprak; üzerinde tarım yapılan her karış toprak aslında milli bir servet. Biz tarım bakanlığı olarak bunu bu şekilde alıyoruz. Ekilmedik bir karış toprak bırakmayacağız. Bir karış toprak dahi olsa bunun üretime kazandırılması konusundaki yasal düzenlemeyi Başbakanlığa gönderdiğimizizi burada belirtmek istiyorum.
- Gerekli tedbirleri almazsak toprağın ayağımızdan kayıp gittiğini, 1980'den bu yana baktığımız zaman, ne kadar toprağın ayağımızdan kaydığını, ne kadar toprağın tarım alanı olmaktan çıktığını görmekte zorlanmayız. Bunları dikkate alarak, Türkiye'de 184 ova belirledik, bunları tarımsal sit alanı ilan edeceğiz ve ekilmedik bir karış yer bırakmayacağız.
- Dünyada her yıl 12 milyon hektar arazi kuraklık ve çölleşme nedeniyle tarım yapılamaz hale geliyor.
- Tarımda verimliliği sürdürülebilir kılmaz isek her saniye 5 kişi, her yıl 150 insan milyon açlık tehlikesine karşı karşıya kalma tehlikesindedir.
- Verimlilik sağlanamazsa tarımda yetersizlik, arz açığı ve enflasyon kaçınılmaz olacak.
- Fiyatları belirleyen sadece arz talep dengesi değil. Özellikle kısa ve orta vadeye baktığımız zaman fiyatları etkileyen araçlar var; perakende sektörü var, petrol ve birçok ürün fiyatları var, küresel ve yerel ekonomik krizler ve spekülasyonlar var. Hatta bunların arz talep dengesinin önüne geçtiğini görüyoruz.
- TÜİK'in verilerini analiz ettiğimiz zaman, son 4 yılda tarım ürünleri üretici fiyatlarının %27 artarken gıda üretici fiyatlarının %47 artmış olduğunu görüyoruz. Bu rakam bile çiftçiye, üreticiye nasıl bakmamız gerektiğini göstermesi açısından son derece önemli.
- Arzda bir sorun yok, talepte bazen daralma oluyor ama genelde bir sorun yok. Gıda enflasyonu sorununun üretici ile ilgili bir sorun olmadığını bir kez daha hatırlatmak isterim.
- Tarladan sofraya gelirken oluşan bu zincir halkalarının fazlalığı ya da ilgili kar marjları gıda fiyatlarını neredeyse 3 misli noktaya taşıyor.
- Et fiyatları açısından baktığımız da arz açığının etkili olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için de hem kısa hem orta hem de uzun vadeli aldığımız önlemler var. Canlı hayvan ithalatını Et Süt Kurumu bünyesine aldık.
- Esas Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı olarak gıda enflasyonu ile ilgili amacımız şu; tüketiciyi üzmececek, üreticiyi tatmin edecek bir politika.
- Tarımsal ürünlerin ve arz güvenliğini sağlayacak milli tarım destekleme modelinde ise özellikle bitkisel üretimle ilgili yeni bir döneme girmiş oluyoruz. 941 havzada çalışma yapıp, o havzada en verimli şekilde yetiştirilecek ürünleri belirleyip bu ürünler için destek verme politikası izlemeye başladık. Bu ürünlerin geri dönüşümünün ne olduğunu da önümüzdeki dönemde ölçmeye başlayacağız.

TÜSİAD

“TÜSİAD Sorunları Hangi Yapısal Sorunlara Dikkat Çekiyor”

Metin AKMAN, TÜSİAD Yönetim Kurulu Üyesi ve Şahin ARDIYOK, Balcıoğlu Selçuk Akman Keki Av. Ort. Kıdemli Ortağı ve Bilkent Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Metin AKMAN:

- Yapısal sorunlar nedir?

Şahin ARDIYOK:

- Buna geçmeden önce, öncelikle bizim 2014 yılında hazırladığımız rapor ile bugün lansmanı yapılan rapor arasındaki bağlantıya değinelim. 2014 Raporu tarım gıda ve hayvancılık sektörünü dikey (girdi, üretim, geçiş, işleme, pazarlama) bir şekilde hukuk ve ekonomi perspektifinden yatay AB ve diğer örnek uygulamalar ekseninde hem teorik hem de karşılaştırmalı olarak inceliyordu. Bu rapor hazırlanırken TÜSİAD beklenenin aksine üretici kimliğinden uzaklaşarak batılı örneklerinde olduğu gibi kamu yararı perspektifinden bu sektördeki sorunları ele almayı tercih ederek raporun gerçekten faydalı olmasına odaklandı. 400 sayfayı aşan raporun temel bulgularını “...ekonomiye umut sofradan can topraktan gelir...” mottosuyla Kasım 2014’te bir etkinlik ve yayın ile paylaştık ve 9 bölüm altında önerilerimizi sıraladık. Beni mutlu eden bu samimi önerilerin bir kısmının çok kısa bir süre içinde hayata geçirilmiş olması.
- Bugün tanıtılan TÜSİAD çalışmasının ise bizim dile getirdiğimiz sorunların temel çıktısı ve geniş halk kitlelerine değen yani olan gıda enflasyonuna odaklandığını görüyoruz. Çalışma bu kez ampirik yöntemle bu sektöre özgü bir sorunun olup olmadığına bakıyor ve bizim teorik ve mukayeseli olarak ortaya koyduğumuz sorunları bu kez datalarla yineleyerek sorunların varlığı konusundaki inancımızı pekiştiriyor. Gerçekten de gıda enflasyonunun son 24 ay içinde Dünya gıda fiyatlarından ayrık bir şekilde yukarı yönde hareketi söz konusu.
- Sorunuza gelecek olursak benim bakış açım yani hukuk ve ekonomi perspektifine göre yapısal sorunlar ilgili sektörün yapısı veya organizasyonda bir değişiklik, dışarıdan bir müdahale ya da daha teknik bir terimle regülasyon yapmadan çözülemeyen sorunlar. Bir başka deyişle sektöre yönelik bir SWOT analizi yapıldığında weakness ya da zayıf yönlerimiz hanesine yazılacak hususlar. Bunları daha teknik olarak tanımlarsak, Adam Smith’in görünmez elinin halledemeyeceği devletin düzenleyici olarak aktif tutum sergilemesi gereken kalıcı piyasa aksaklıkları. Her iki raporu incelediğimizde de ortak sorunlara dikkat çekildiğini görüyoruz. Ancak bir tasnife gidersek en ağır sorunların veya piyasa aksaklıklarının üretim ve geçiş katmanında olduğunu, diğer üç katmandaki sorunların da üretim ve geçiş katmanındakilerin etkisi altında olduğunu görüyoruz. Dahası üretim katmanındaki sorun iktisadi olmanın ötesinde birçok ülkede olduğu gibi kırsal kalkınma ve şehirleşme gibi sosyal sorunlarla ilgili. Geçmişte ilgili Bakanlığın adının Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı olması bir rastlantı değil. Üretim ve geçişten sonra ise bence girdi katmanı yapısal sorunlar için odakta olmalı çünkü o katmanda da tarıma özgü farklılıklar söz konusu. Tabii bu ayrım işleme ve pazarlama katmanında yapısal sorun olmadığı anlamına gelmiyor. Ancak bu iki katmanın sorunları biraz daha diğer klasik endüstrilere benziyor.

Metin AKMAN:

- Yapısal sorunlar ve verimlilik arasında nasıl bir ilişki var?

Şahin ARDIYOK:

- Burada verimliliği iki eksende inceleyebiliriz. Birincisi sektördeki iktisadi etkinlik olarak ele alacak olursak, farklı bir reçete ortaya çıkabilir. Kırsal kalkınmayı sağlamış, kentleşme sorununu çözmüş ülkelerde (ki bunların sayısının çok az olduğu aşıkâr) bunun üzerinde durulabilir. Ancak bizim gibi ülkelerde asıl önemli olan toplam verimlilik. Çünkü sektörel verimlilik açısından etkin ölçüğe ulaşamamış geniş kitlelerin göz ardı edilmesi önerilebilecekken toplam verim bakımından bu durum kentlere aşırı göç ve daha büyük ekonomik ve sosyal problemler demek olur. Bu yüzden Türkiye olarak bizim toplam verimlilik üzerinde durmamız ve sosyal ve iktisadi sorunları uzlaşarak çözmemiz gerekir. Bu lafta kolay ama uygulamada zor, sadece biz değil, tüm ülkeler bunu başarmaya çalışıyor. Ve bu sadece Tarım Bakanlığı değil, çok daha geniş bir çerçevede çözümlenmeli. Ama liderlik Bakanlıkta olmalı. O yüzden raporumuzda da bakanlık YPK üyesi olmalı demıştik.

Metin AKMAN:

- Gıda fiyatlarının artmasını bu yapısal sorunlara bağlıyor musunuz? Nasıl?

Şahin ARDIYOK:

- Tabii ki bağlıyorum. Bütün yapısal sorunların ya da kalıcı piyasa aksaklıklarının olduğu sektörlerde bu sorunlar suboptimal iktisadi (burada ilaveten sosyal) parametrelerin ortaya çıkmasına neden olur. 2016 raporu bunları:
 - o Artan üretim maliyetleri
 - o Arz açığı
 - o İthalat arzu
 - o İç piyasanın yalıtılması
 - o Eksik ve aksak örgütlenme,

olarak sıralamış.

- Bence bundan sonra yapılacak ise bu tespitlerden hareketle bu sorunları nasıl çözeceğimize odaklanmak. Bu da çok kolay değil, çünkü özellikle üretim katmanında iktisadi ve sosyal gereksinimlerin çatışması bile söz konusu. İlaveten yeni kurumsalcı okul bize, X ülkesinde uygulanan çözümün Y ülkesinde çalışmayabileceğini söylüyor.

Metin AKMAN:

- Siz Tarım Bakanı olsanız, seçimlere 3 yıl var, ilk hangi yapısal soruna öncelik verirdiniz?

Şahin ARDIYOK:

- Öncelikle Tarım Bakanlığı için yeterli hayat tecrübesi ve bilgi birikimine sahip olduğumu düşünmediğimden bu soruyu “Tarım Bakanlığı’nın danışmanı olsaydınız kulağına ne fısıldardınız?” diye kabul ediyorum.
- Önce siyasetin benim gözümdeki rolünden başlayayım bence. Politika veya siyaset, çatışan çıkarların en etkin şekilde (genel refahı artıracak biçimde) uzlaştırılması sanatı. Bu yüzden zor bir meslek ve farklı meziyetler gerektiriyor. Bakanın tüm çıkar gruplarını dinleyip, konu hakkında bilgi sahibi olup partisinin genel politikası ışığında karar alması söz konusu; bu kararlarının isabeti oranında da yeniden seçilme şansını artırır. O zaman bakanımız, nelere eğilmeli ki 3 yıl içinde refahı artırarak başarılı kabul edilebilir ve tabiri caizse dönemine damga vurabilir? 2014 yılında raporlarımızda sıralananlar hem özel sektör hem de devlet kanadının üzerinde uzlaştığı önerileri oluşturuyordu. O halde sıraladığımız 80’e yakın öneriyi hayata geçirebilir mi demeliyiz? Bu tabii ki hayalcilik olur. Çünkü bunların bazısını 3 yıl içinde gerçekleştirmek zor iken bazısına yönelik yetkiler de Bakanımızın elinde değil. Peki neler olabilir, öncelikler hepsine yönelik adımlar başlatılır ama bunlardan birkaçı Bakanımızın belki her gün bununla ilgili “bugün ne yaptık” diyebileceği adımlar olmalı.
- Daha önce belirttiğim gibi asıl ciddi sorunlar üretim ve geçiş katmanlarında. Geçiş katmanından başlarsak, lisanslı depoculuk belki de en önemli ve uygulanmaya yakın çözüm olarak beliriyor. Benzer şekilde vadeli işlem borsalarının devreye alınması önerilebilir. Bundan sonrasında ise bence tüm enerjinin üretim katmanına yoğunlaştırılması ve üretici birlikleri, dikey entegrasyon vb. çözümlerin altyapısını oluşturmak üzere kırsal kalkınmaya yönelik sadece bu üç yılda değil uzun sürede adımların atılmasını önerirdim. Benim kanaatime göre üretim katmanının temel girdisini oluşturan kırsal kesimde yaşayan halkın davranış kalıplarının buradaki çözümleri uygulamaya yatkın hale getirilmesi en önemli amaç olmalı. Bunu yaparken eğitim düzeyi ve kalitesinin artırılması, kırsal alanda hayat konforunun düzeltilmesi (doğalgaz, internet, YSE), tarıma yönelik bilgi düzeyinin artırılması (TRT tarım + aile hekimliği benzeri ziraat mühendisliği), büyük şehir sayısının artışının olumsuz etkilerinin giderilmesi, dikey entegre kooperatiflere vergi ve yatırım avantajı sağlanması vb. benim hemen aklıma gelenler. Son olarak atmak isteyeceğim adım ise, politik girdinin sınırlı kaldığı alanlardaki sorunları uzman ve teknik olarak çözecek bir düzenleyici kurum kurup, bunu aynı zamanda AR-GE inovasyon konusunda da gerekli kılmak olurdu.

Metin AKMAN:

- TÜSİAD çalışma grubu bundan sonra hangi konuda çalışmalı?

Şahin ARDIYOK:

- a) Tarımda üretim katmanındaki etkinlik nasıl sağlanabilir?
- b) Türkiye için uygulanabilir tarım ürünlerine yönelik vadeli işlem ve opsiyon borsası modeli
- c) Tarımda AR-GE ve inovasyon

Metin AKMAN:

- OECD rakamlarına göre Türkiye dünyanın 7. büyük tarım ülkesi, Avrupa'nın da en büyük tarım ülkesi.
- TÜSİAD bu raporları hazırlarken iyi yönetim ilkelerine çok dikkat ediyor; bu raporları katılımcı, hesap verilebilir, saydam bir şekilde hazırlamaya çalışıyor. Vermek istediğim mesaj şu: ülke hepimizin ülkesi, sektör hepimizin sektörü. Yapacağımız reformlarda tüm paydaşların sağlayacağı konsensusla her şeyi çok daha hızlı yapabileceğimize inanıyoruz.

TUSIAD

“Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Perspektifinden Gıda, İçecek ve Tarım Sektöründe Verimlilik”

Dr. Nusret YAZICI, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı Müsteşarı

- Türkiye'nin gelecek hedefleri içerisinde tarımın ve çiftçimizin çok önemli bir yeri bulunmaktadır. 2013 yılında tarımsal hasılamızı 150 milyar dolara, tarımsal ihracatımızı ise 40 milyar dolara çıkarmayı hedefliyoruz.
- Ülkemizin 3 milyon Suriyeli sığınmacıyı, yıllık 40 milyon turisti ve 79 milyon nüfusunu beslemek için üretim yapan, yaptığı üretimi işleyen, pazarlayan, yurtdışına ihraç eden güçlü bir ekonomi olduğu aşikar.
- 2003-2015 döneminde Türkiye'de tarımın yıllık ortalama büyümesi %2,34'tür. Ülkemiz son 26 çeyrek için büyümesini kesintisiz sürdürmektedir ve bundan sonra da sürdürecektir.
- 54,7 milyar dolarlık tarımsal gayri safi milli hasılaya sahip ülkemizin tarımsal ihracatı 16,8 milyar dolara yükselmiştir. Tarımsal hasılda Avrupa'da birinci sıraya yükseldik, 2005 yılından bu yana da birinciliğimiz korumaya devam ediyoruz.
- Ülkemiz tarım ve gıda ürünlerinde net ihracatçı konumundadır.
- Ülkemiz sahip olduğu doğal kaynakları, coğrafi konumu, iklim koşulları, sulama ve toprak yapısı gibi özelliklerinden dolayı tarım potansiyeli her ne kadar yüksek bir ülke gibi görünse de küreselleşen dünya gerçeği karşısında tarımda rekabet gücümüzü arttırmanın en önemli yolu ise verimlilik artışını sağlamaktan geçmektedir.
- Tarımsal gelişmeyi sağlayabilmek adına dünya piyasasının bir aktörü olduğumuzu unutmadan rekabet kapasitemizi arttırmak için tarım politikalarımızı oluştururken üretim ve verimliliği esas alıyoruz.
- Bakanlık olarak sektördeki verimliliği arttırmak için birçok somut adım attık ve atmaya devam edeceğiz. Bu kapsamda tarım arazilerinin toplulaştırması başta olmak üzere çiftçimizin üretim gücünü arttırmaya yönelik reform niteliğinde çok sayıda düzenleme yaptık.
- Verimliliği etkileyen en önemli unsurun ölçek ekonomisi olduğu düşünülürse getirdiğimiz düzenlemelerin gerçek reform niteliğinde olduğu ve ülkemiz için büyük önem taşıdığı aşikardır.
- Tarımsal verimliliğin bir diğer unsuru desteklemelerdir. Bakanlık olarak çiftçilerimize verdiğimiz prim destekleri, hayvancılık destekleri, mazot, gübre, toprak analizi, organik ve iyi tarım gibi desteklemelere ilaveten tarım ve sanayi entegrasyonunu sağlamayı temin eden destekler de veriyoruz.
- Diğer taraftan kırsal kalkınma yatırımlarının desteklenmesi programını yönetiyoruz. Bu program sayesinde kırsal alanda yaşayan insanların sosyo-ekonomik ve kültürel yapılarını iyileştirmeyi, gıda güvenliğini ve tarım-sanayi entegrasyonunu sağlamayı amaçlıyoruz. 2006 yılından bu yana uyguladığımız bu program aracılığıyla yaklaşık 52 bin istihdam sağladık.
- Ürün verimliliğinin yükseltilmesini, ürün kalitesinin iyileştirilmesi, üretim maliyetlerinin düşürülmesini sağlayacak araçlarla ve destekleme politikalarıyla işletme ölçeklerinin büyümesini ve dikey entegrasyonu gerçekleştirecek değer zincirlerini dikkate almalıyız.
- Raporda Türkiye'de gıda fiyatları enflasyonunun nedenlerine ilişkin tespitlerin yanı sıra, çözüme yönelik bir takım politika önerilerinin de geliştirilmesi amaçlanıyor.
- Gıdaların ve tarımsal ürünlerin üreticiden tüketiciye ulaşmasında pek çok aşama var. Gıda arz zinciri ya da tedarik zinciri olarak isimlendirdiğimiz zincir. Bu zincirde pek çok işletmeci ve çalışan var. Dolayısıyla ürün fiyatları tüm bu aşamalardaki aktarımlara bağlı olarak şekilleniyor. Bu bakımdan son üründe çiftçi, toptancı, sanayici ve perakendeci ve diğer aktörlerin etkilerinin doğru olarak ortaya çıkarılması konuya doğru olarak yaklaşılması açısından büyük önem taşıyor.

TÜSİAD

“Gıda, İçecek ve Tarım Sektöründe Yapısal Sorunlar Perspektifinden Verimlilik ve Gıda Enflasyonu” Paneli

Moderatör: Mustafa SAYINATAÇ

Panelistler: Yuriko SHOJI, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü Türkiye Temsilcisi
Prof. Dr. Erol ÇAKMAK, TED Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı

Dr. Taylan KIYMAZ, Kalkınma Bakanlığı Tarım Dairesi Başkanı

Muharrem YILMAZ, SÜTAŞ Yönetim Kurulu Başkanı

Ramazan KISA, Ekonomi Bakanlığı AB Genel Müdürlüğü Daire Başkanı

Mustafa SAYINATAÇ:

- FAO'nun Gıda Fiyatları Endeksi özellikle son yıllarda aşağı yönlü bir eğilim gösteriyor. Üretim verimliliğinin bu trende ne ölçüde katkı sağladığını düşünüyorsunuz? Bu trendin devamına ilişkin değerlendirmeleriniz nelerdir?

Yuriko SHOJI:

- Dünyadaki politik ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak 2012'ye kadar dalgalanan gıda fiyatları düşme eğilimi gösteriyor. Fakat bu eğilim yerel pazarda aynı şekilde kendini gösteremeyebiliyor. Özellikle 2008-2012 yılları arasında görülen yüksek gıda fiyatlarının gıdanın üretimi süreci (yüksek girdi maliyetleri ve pazara yapılan istenmeyen müdahaleler) ile ilgili olduğunu görüyoruz. Türkiye'deki gıda fiyatlarının yükselmesini de üretim maliyetinin artmasına bağlayabiliriz. Dünyanın farklı ülkelerinde farklı trendlerde gıda fiyat dalgalanmaları görüyoruz, Türkiye de bu eğilimin dışında değil.
- Para değer kaybedince satın alma gücü de düşüyor. Bu da gıda fiyatlarının artışının tüketiciler tarafından hissedilen etkisini daha da artırıyor.

Mustafa SAYINATAÇ:

- TÜSİAD'ın son raporu gıda, içecek ve tarım sektöründe dış piyasalardan yalıtılmışlığa dikkat çekiyor. Rapordaki bulgular sektörde nihai ürün fiyatlarının, gümrük tarifeleri aracılığıyla dış piyasalara karşı korunmasından ötürü verimlilik baskısından uzak gerçekleştiğini ortaya koyuyor. Diğer taraftan dışa bağımlı konumda bulunduğumuz tohum, yem, gübre vb. ana temel girdilerin fiyatlarının konjonktüre ve kura bağlı etkenlerle yükseldiğine dikkat çekiyor. Bu tespitlere katılıyor musunuz? Bu konudaki değerlendirme ve önerilerinizi alabilir miyiz?

Ramazan KISA:

- Gıda enflasyonu konusuna Ekonomi Bakanlığı perspektifinden baktığımızda gıdada arz ve fiyat dalgalanmalarını minimize etmek, sektör dengesini gözetken dış ticaret uygulamalarını geliştirmek, gerektiğinde geçici olarak dış ticaret tedbirleri almak Ekonomi Bakanlığı'nın iştigal alanında. Geçmişte olduğu gibi bugün de sektör dengesini gözetken dış ticaret uygulamaları geliştirme konusunda Tarım Bakanlığı ile koordinasyon içinde çalışıyoruz.
- 2015-2016 yıllarında kırmızı et fiyatlarının arz yetersizliği nedeniyle gıda enflasyonu yarattığı doğrudur. Ancak ekmek, çay, fındık, teze meyve ve sebze gibi ürünlerde enflasyonun nedeninin yapısal sorunlardan ve mevsimsel dalgalanmalardan kaynaklandığını da biliyoruz. Buradan hareketle, dış ticaret politikalarının dünya piyasalarından yalıtım olarak nitelendirilmesinin gıda enflasyonunun nedenlerini açıklamakta yetersiz kaldığını düşünüyorum. Tarım ürünlerindeki verimlilik düşüklüğünü salt dış ticaret politikaları ve gümrük tarifeleriyle açıklamayı gerçekçi bulmuyorum.

Mustafa SAYINATAÇ:

- Sektörde üretim verimliliğinin durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu durum gıda fiyatlarına ve enflasyon geneline nasıl yansıyor?

Prof. Dr. Erol ÇAKMAK:

- Gıda enflasyonunun konularından biri fiyatların seviyesi. Temel tarım mallarında bizim fiyat seviyemiz genellikle dünya seviyesinin üstünde. Bunun üstesinden gelmek için kısa dönemli önlemler alıyoruz, rekabetçiliği artırmaya çalışıyoruz.
- Çiftçiye desteğe devam etmemizin yanında verimliliği artırmak için desteğin tipini değiştirmemiz gerekiyor.
- Verimlilik artarsa içerdeki arz eğrisi aşağı kayar ve fiyatların düşmesine yardımcı olur. Ancak kapalı ekonomi düşüncesinden vazgeçmeliyiz. Fiyat hareketlerinde dış arz-talep koşulları da belirleyicidir. Gerekli olduğunda üretin ve çıktı fiyatlarından bağımsız olarak zorda kalan üreticiye destek vermekte yarar var. İktisadi amaçlara hizmet edecek şekilde belirlenen politikalardan olumsuz etkilenen üreticiler sosyal politikalarla desteklenebilir.

Mustafa SAYINATAÇ:

- Gıda, içecek ve tarım sektörünün diğer sektörlerle ilişkisini düşündüğünüzde bu sektördeki sorunların ekonominin geneline etkisini nasıl görüyorsunuz?

Dr. Taylan KIYMAZ:

- İlk bakışta Türkiye’de verimsizliğin enflasyona yol açtığını söyleyebiliriz. Halihazırda FAO rakamlarına göre verimi en düşük olan ürünler hububat ve hayvansal ürünler, benzer şekilde son dönemlerde enflasyona en çok neden olan ürünler de yine bunlar. Bir örtüşme olmasına rağmen bunun nedenleri çok farklı. Örneğin her yedi yılda bir kuraklık olduğunda ürün fiyatları fırlıyor ve gıda enflasyonu artıyor, iklime bağımlı tarım bitkisel üretim ve hayvancılığın verimliliğinde oynaklık doğuruyor.
- Verimi hızlı olarak artıracak olan süreç sulama ancak burada da yavaş bir ilerleme var. Diğer taraftan teknoloji ve sertifikalı tohum kullanımının ve uygun hayvan cinslerinin seçimi ile ilgili sorunlar da mevcut. Bu hususların kısa vadede çözümü kolay değil. Özellikle girdi kullanımında verimlilik sağlanamaması, girdilerin dünya piyasalarındaki fiyat ve kur değişimlerinden etkilenmesi nedeniyle maliyet enflasyonuna yol açmaları etkili oluyor.
- Tarım sektörüne önemli yatırımlar yapıldı, son 15 senedir bu sektörde yaşanan sorunların aşılması konusunda önemli gelişmeler kaydedildi. Ne yazık ki bu gelişmeler hayvancılıkta sağlanamadı. Topografik özellikler, iklim ve işgücü Türkiye’nin kalıtsal sorunlarından. Yapılan çalışmalar Türkiye’de kırsal kalkınma ve eğitimin toplam faktör verimliliğini en çok etkileyen etmenler olduğunu gösterdi. Sektörde makroekonomik istikrar da verimliliği çok önemli oranda etkiliyor. Türkiye’de işgücü verimliliği gelişmiş ülkelerin onda biri kadar, Doğu Avrupa ülkeleri dahi işgücü verimliliğinde Türkiye’nin yaklaşık iki katı. Tarımdaki nüfus azaldıkça verimlilik artacak ancak bu da zaman alacak.
- Sadece tohum cinsini değiştirerek sağlanan verimlilik yeterli değil, arz zinciri gibi sürecin tüm aşamalarını kapsayacak bir yaklaşım gerekli.

Mustafa SAYINATAÇ:

- Bir tarafta iklim değişikliğinin artan etkileri, diğer tarafta ise zorlu Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini düşündüğünüzde, küresel ölçekte tarım verimliliğini nasıl görüyorsunuz? Sizce bu alanda atılması gereken acil adımlar neler?

Yuriko SHOJI:

- Bu bölgede iklim değişikliği Türkiye’yi önemli ölçüde etkiliyor. Geçen yıl Paris’te gerçekleştirilen COP 21 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği konferansında da Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri konusunda çok önemli ve etraflı hedefler ortaya konuldu ve bu durum 2016 yılında birçok ülke tarafından da onaylandı. Gıda fiyatları, gıdaya erişim, gıda güvenliği ve verimlilik konuları sadece bu sektörün sorunları değil, bunlar birçok diğer sektör ve hususla bağlantılı. Bu konuya ilişkin olarak Türkiye’deki iş dünyası, sivil toplum örgütleri ve politika yapıcılarının sadece tarım değil birçok sektöre etki edebilecek yetenekleri var. Uluslararası liderler ve toplumlar tarafından, diğer sektör ve

TÜSİAD

topluluklarla mutabakat sağlanarak ve doğru iletişim kurularak iklim değişikliği, çevre ve sürdürülebilirlik konularında bütüncül bir yaklaşım kurmak önemli.

- Diğer konuşmacılar tarafından bahsedilen verimlilik ve rekabet gücü kapsamında özel sektör, verimlilik ve gıda güvenliği konularında sürükleyici bir konumda. Özellikle özel sektör istikrarlı bir istihdam kaynağı olması bakımından önemli. Bu durum satın alma gücünü artırıyor ve sektörü istikrarlı bir hale getiriyor. Ayrıca tüketiciler tarafından gıda güvenliği ve izlenebilirliğine ilişkin beklentiler de artırıyor.
- Verimlilik konusunda iki konuya dikkat edilmesi gerekiyor. Birincisi, kayıpların azaltılması ki bunlar hasat sonrası depolama ve lojistikteki kayıplar. Bu konuda işgücüne yatırım yapılmasının yanı sıra altyapıya, depolamaya, soğuk zincire de yatırım yapılması gerekli. Tedarik zinciri konusunda FAO olarak önerimiz değer zincirinin en başında yani çiftliğin kapısından sofraya kadar olan tüm aşamaların iyi analiz edilmesi.
- Ürün bazında ise Türkiye önemli bir zeytin üreticisi olmasına rağmen hem yağ üretiminde hem de yan ürünlerde, uluslararası piyasalarda hak ettiği konumda değil. Bu alanlarda katma değer artırılması da önemli. Özel sektörün diğer önemli bir rolü ise yönetim. Adil ticarete küresel yönetim oldukça önemli. Tüketici talebinin yaratılmasında birçok iyi uygulamalar var. Artık tüketiciler önemli bir baskı unsuru. Örneğin besin değeri düşük gıdalara çocukların erişimi konusunda daha dikkatli davranıyorlar, besin değeri yüksek daha sağlıklı yiyeceklere yöneliyorlar.
- Kadının işgücüne katılımı konusunda tüm paydaşların katkısı çok önemli.

Mustafa SAYINATAÇ:

- Geçtiğimiz yıl bu dönemde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri açıklanmıştı. Gıda güvenliği ve iklim değişikliğiyle mücadele bu çerçevede önemli bir yer tutuyor. Su sıkıntısı, azalan ekilebilir alanlar, düşük üretim verimliliği ve yükselen gıda fiyatları gibi sorunları da dikkate alarak ülkemizde sürdürülebilir gıda arzını sağlamaya yönelik olarak gündeminizdeki planlar nelerdir?

Dr. Taylan KIYMAZ:

- Ülkemizde en düşük yüzde 20'lik gelir grubu gelirin yaklaşık olarak üçte biri kadarını gıdaya harcarken, en yüksek gelir grubunda ise bu oran yüzde 14. Bu nedenle gıda enflasyonu üzerinde durulması gereken bir konu.
- Verimliliği ve üretimi artırırken Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerini de göz önüne alarak bir değerlendirme yapılması gerekiyor. Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Onuncu Beş Yıllık Planda özellikle odaklanılan bir konu olmakla birlikte önceki yıllarda da vurgu yapılmış olan bir kavramları içermektedir. Bu hedeflerin Türkiye'de izlenmesi görevi Kalkınma Bakanlığı'na verildi. Bakanlık olarak bu konuda çalışma yürütüyoruz ve bundan sonraki süreçte de kurumsal hafıza olarak 2030'a kadar konu izlenerek nihai hale getirilecek. Hazırlanan planlarda temel vurgu yeterli ve dengeli beslenmeyi sağlamak, tarımda verimliliği artırmak, yurt dışında rekabet gücümüzü artıracak ürünleri ön plana çıkarmak, tarımda örgütlenmeyi sağlamak ve tarım sektörünün gıda sanayi ile entegrasyonunu artırmak.
- TÜSİAD tarafından hazırlanan "Türkiye'nin Küresel Rekabetçiliği için bir Gereklilik Olarak Sanayi 4.0" raporundan hareketle tarım sektörü incelendiğinde tarım 2.0 kavramına geçilmesi gerekiyor, yani endüstriyel tarımın geliştirilmesi gerekiyor. Özellikle arazi kullanımı açısından bakıldığında sanayi ve tarımı buluşturacak önlemlere ihtiyaç var.
- Üreticinin geliri garanti edilmediğinde ve üreticiler emeklilik konusunda bir kazanımlarının olmadığını gördüklerinde sektörden çıkıyorlar. Bunun bir sonucu olarak ise sektörden ayrılan kesim kırsal bölgelerden şehirlere göç ediyor. Bu göçün etkilerini azaltmak amacıyla KOP, DAP, DOKAP gibi birçok yeni bölge oluşturuldu. Buralarda kırsal kalkınma yatırımları kapsamında sulama yatırımları, tarımsal altyapının iyileştirilmesi, hayvancılık konusunda altyapı yatırımları yapılıyor. Halihazırda atıl durumda olan bir çok tarım arazisi var, bu arazilerin etkin biçimde kullanılması önemli. Diğer yandan sanayinin de yapılan bu çalışmalara dahil edilmesi önemli. Ayrıca pazarlanabilir ürünler geliştirmenin yanı sıra komşularla ikili ilişkilerin geliştirilmesi, Doğu ve İç Anadolu'da tarımın gelişmesi gıda güvenliğinin artırılmasına ve gıda enflasyonunun düşürülmesine katkı sağlayabilir.
- Temel olarak eğitim ve örgütlenme olmadan üreticiye arzu edilen gelir ve refah seviyesi sağlanması mümkün değil. Halihazırda yeni örgütlenme ve desteklemeler konusunda çalışmalar sürüyor ancak

TÜSİAD

bu çalışmaların hızlı bir biçimde bitirilmesi gerekiyor. Tüm bu gelişmeler sayesinde gıda fiyatlarının daha istikrarlı bir sürece girmesi beklenebilir.

Mustafa SAYINATAÇ:

- Tarım politikaları verimlilik üzerinde istenen etkiyi yaratıyor mu? Bu politikalar ekonomiyi nasıl etkiliyor?

Prof Dr. Erol ÇAKMAK:

- Öncelikle verimlilik denilince ne anlaşıldığını bilmek önemli. Verimlilik; kısmi verimlilik ve toplam faktör verimliliği (TFV) olmak üzere ikiye ayrılıyor. Kısmi verimlilik toprak ya da arazi verimliliği; TFV ise basit olarak toplulaştırılan girdi ve çıktıların birbirine oranlanması sonucu ortaya konan bir değerlendirmedir.
- Kısmi verimlilik örneği olarak mesela son kırk yılda buğday verimi artış hızında Türkiye, Fransa'nın yarısını ancak yakalayabilmiş. TFV'de ise USDA'nın (U.S Department of Agriculture) 120 küsur ülke için yaptığı hesaplamada Türkiye'nin TFY büyümesinde son yıllarda artış hızı yükseliyor.
- Tarım politikaları ikiye ayrılıyor, birincisi transfer amaçlı, diğeri ise verimliliği artırmaya çalışan politikalar. Son yıllarda Türkiye verimliliği artıran politikalara yönelmeye başladı. Ama hala bütçeden sübvansiyonlar ağırlıklı olarak transfer amaçlı. Sigorta konusu verimliliği arttıracak en önemli konulardan biri. Önceki dönemlerde sektörde sadece doğal afet sigortası yapılırken, son dönemde üretime yönelik sigorta anlayışına doğru yönlenildi. ABD de son yıllarda destek sistemini sigorta yapısına çevirdi. Bu noktada sistem, gelir sigortasına doğru evrilmesi durumunda sektöre yararı artacak.

Mustafa SAYINATAÇ:

- TTIP müzakereleri Gümrük Birliği'nin genişletilmesine yönelik çalışmalar ve DTÖ'deki gelişmelerin ülkemizde tarım ürünleri piyasasını nasıl etkilemesini bekliyorsunuz?

Ramazan KISA:

- Gümrük Birliğinin (GB) güncellenmesi kapsamında mevcut tarım tavizlerinin geliştirilmesi ve genişletilmesi planlanıyor. Tarım ürünlerinin tamamının GB'ne dahil edilmesi ya da tüm tarım ürünlerinin gümrük vergilerinin sıfırlanması kapsam dahilinde değil. Bu konuda sektör içerisindeki paydaşların farklı yaklaşımları var. Bazı oyuncular tarım tavizlerinin tümüne karşı çıkarken diğeri bir grup ise sektörün tamamen serbestleşmesi taraftarı.
- Sektördeki hassasiyetlerin farkındayız ve korumacı bir yaklaşımla yapısal sorunlara çözüm bulamayız.
- Tarım sektörünün geneline bakarak çalışmaktansa ürün bazında çalışmak daha iyi sonuç getirecek.
- TÜSİAD'ın raporunda da belirtildiği üzere yüksek gümrük vergileri ile uluslararası piyasalardan yalıtılması bir sorun. GB'de mevcut tarım tavizlerinin geliştirilmesi ve genişletilmesi ile yurt dışı piyasalardan yalıtım sorununa çözüm bulunacak.
- TTIP konusunda ise AB ve ABD arasındaki farklı sağlık standartları konusunda sorun yaşanabilir. Her iki taraf açısından önemli ihracat avantajları var. AB ile ABD arasında hububat, yağlı tohum ve et konusunda daha yoğun bir ticaret akışına neden olacak ve bu da daha ziyade AB tarafında fiyatları baskılayarak daha düşük fiyatların ortaya çıkmasına neden olacak. Hububat ve buğdayda AB daha rekabetçi hale gelecek.
- Türkiye açısından bakıldığında TTIP'e taraf olduğumuzda, tarım alanında açılımlar yapmamız gerekecek.
- DTÖ konusunda ise tarafların hassasiyetleri konusunda bir ilerleme sağlanamadı. Ülkeler, tarım alanındaki açılımlarını ikili anlaşmalar ve bölgesel ticaret anlaşmaları kapsamında ele almakta. Bu nedenle yakın zamanda bir ilerleme beklenmiyor. Bu konuda son 20 yılda DTÖ'de yapılan en önemli ilerleme geçtiğimiz sene Bakanlar Konferansında alınan ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması kararı oldu. Gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan ihracat sübvansiyonlarının kaldırılması gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir açılım. Türkiye açısından ise bu gelişmenin ihracatımıza olumlu katkı sağlaması bekleniyor.